

Językowe komunikowanie uczuć
w pieśniach ludowych
z Warmii i Mazur

Agnieszka Wełpa

Językowe komunikowanie uczuć
w pieśniach ludowych
z Warmii i Mazur

© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie
Kraków 2014

ISBN 978-83-64275-57-9

Recenzenci:
Maria Biolik
Halina Kurek

Redakcja: Zuzanna Bochenek
Korekta: Piotr Budny
Projekt okładki, skład: Joanna Bizior

Na okładce wykorzystano fragment obrazu Iwana Szyszkina *Mglisty poranek*

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2010–2012
jako projekt badawczy (nr N N104 456439)

Publikacja dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner
al. Daszyńskiego 21/13
31-537 Kraków
tel. 12 628 05 12
e-mail: office@libron.pl
www.libron.pl

Spis treści

WPROWADZENIE	7
--------------	---

CZĘŚĆ I

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE

Krótki zarys historii Warmii i Mazur	9
Gwary Ostródzkiego, Warmii i Mazur	11
Językoznawstwo: badania dotyczące uczuć	15
Psychologia: badania dotyczące uczuć	17
Pieśni ludowe	20
Pieśni ludowe na Warmii i Mazurach	25
Metodologia	28
Charakterystyka materiału i źródeł	30
Struktura rozdziałów i sposób prezentacji materiału	33

CZĘŚĆ II

PREZENTACJA I ANALIZA MATERIAŁU

Pole leksykalne miłości	35
Pole leksykalne sympatii	95
Pole leksykalne radości	98
Pole leksykalne nadziei	140
Pole leksykalne współczucia	144
Pole leksykalne tęsknoty	157
Pole leksykalne smutku	177
Pole leksykalne rozpacz	303
Pole leksykalne zazdrości	305
Pole leksykalne pogardy	311
Pole leksykalne gniewu	325
Pole leksykalne strachu	344

Pole leksykalne wstydu	376
Pole leksykalne nienawiści	383
CZĘŚĆ III	
PODSUMOWANIE	
Konstrukcje składniowe służące komunikowaniu uczuć w pieśniach ludowych	387
Zakończenie	392
WYKAZ WSI	395
ŹRÓDŁA	399
LITERATURA	401
SUMMARY	439

WPROWADZENIE

Niniejsza rozprawa powstała, aby poddać analizie warstwę językową pieśni ludowych z Warmii i Mazur. Obszar badań obejmuje sposoby komunikowania doświadczeń emocjonalnych w pieśniach śpiewanych i przekazywanych z pokolenia na pokolenie przez ludność terenów polskojęzycznych, ale pozostających przez wieki poza granicami Polski. Podstawę materiałową stanowią zbiory pieśni gromadzonych w XIX i XX wieku, a następnie wydane drukiem. Nie uwzględniono zbiorów rękopiśmiennych, z powodu obfitych i różnorodnych tekstów drukowanych.

Założeniem rozprawy było wyekscerpowanie wszystkich użytych konstrukcji składniowych oraz frazeologizmów, które służą poinformowaniu o emocjach doznawanych przez bohaterów pieśni. Zostało one spełnione w wysokim stopniu, ale prawdopodobne jest niezamierzone pominięcie pewnych konstrukcji. W toku prac okazało się, że językowe ekwiwalenty uczuć zdominowały treść pieśni ludowych wszystkich gatunków, są one podstawowym tematem, niejako najważniejszym aspektem życia społeczności wiejskiej podnoszonym w tekstach folkloru.

Wybór materiału gwarowego, zaczerpniętego z tekstów folklorystycznych, i przyjrzenie mu się od strony emocji są podyktowane chęcią wypełnienia luki w językoznawczych badaniach nad uczuciami. Dotychczas tego typu analizom poddawane były wypowiedzi ustne i pisemne różnych grup wiekowych, fora internetowe, przekazy medialne, utwory literackie wszystkich epok, ale gwara i teksty folkloru nie spotkały się z zainteresowaniem lingwistów. Pojedyncze prace poruszające kwestię uczuć w gwarach raczej skupiają się na języku mówionym, który cechuje się dużą emocjonalnością. Dlatego w niniejszej rozprawie zostanie podjęta próba porównania sposobów wyrażania uczuć zakodowanych w odmianie ogólnopolskiej i regionalnej języka polskiego.

Do analizy wybrano uczucia pozytywne i negatywne, wśród których znalazły się: miłość, sympatia, radość, nadzieja, współczucie, tęsknota, smutek, rozpacz, wstyd, strach, zazdrość, gniew, pogarda, nienawiść. Szerokie podejście do tematu ma na celu stworzenie całościowego i spójnego obrazu emocjonalności ludowej zawartej w pieśniach Warmii i Mazur.

Właściwa, analityczna część pracy jest poprzedzona rozdziałami przybliżającymi historię i gwary Warmii i Mazur. Mimo długotrwałego funkcjonowania tych terenów jako części państwa niemieckiego polskie gwary przetrwały kilka wieków, podobnie jak folklor. O gromadzeniu pieśni ludowych oraz ich wyróżnikach traktuje kolejny z rozdziałów. Stan badań nad emocjami w psychologii i językoznawstwie polskim został nakreślony, aby dać wyobrażenie o tym, jak wiele zrobiono, aby poznać tę dziedzinę ludzkiego życia, a jednocześnie zaznaczyć, że jeszcze jest mnóstwo pracy przed badaczami. Kolejną część pracy stanowi wyjaśnienie założeń metodologicznych, charakterystyki źródeł, zasad opracowania materiału odnoszącego się do emocji oraz ogólnej budowy rozdziałów.

Po części analitycznej następuje podsumowanie rejestrujące konstrukcje składniowe używane do opisu emocji w pieśniach oraz wnioski odwołujące się do ludowego postrzegania emocji. Do pracy dołączono wykaz miejscowości wraz z powiatami oraz obszerną literaturę.